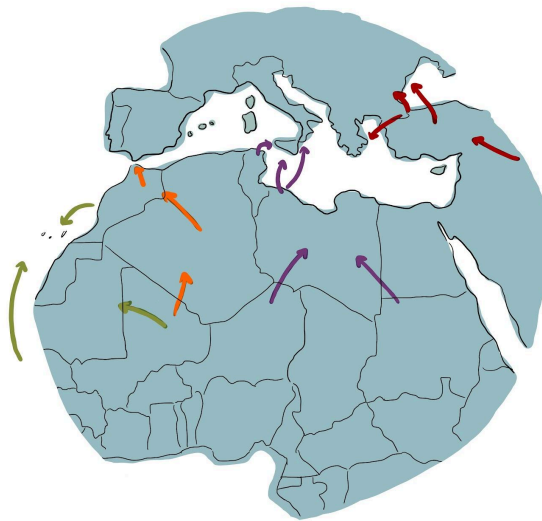

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Gomez-Olivé Burgos, Aina. *De la diplomàcia a la frontera : conseqüències humanitàries de la política espanyola envers el Sàhara Occidental*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Ciència política i gestió pública)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/324561>

under the terms of the license.

DE LA DIPLOMÀCIA A LA FRONTERA: CONSEQÜÈNCIES HUMANITÀRIES DE LA POLÍTICA ESPANYOLA ENVERS EL SÀHARA OCCIDENTAL

Aina Gómez-Olivé Burgos

Curs Acadèmic 2024-2025

Universitat Autònoma de Barcelona

Treball de Final de Grau

Ciències Polítiques i Gestió Pública

Eva Ostergaard-Nielsen

Resum

Aquest estudi té com a objectiu analitzar com els interessos geopolítics, en concret el reconeixement espanyol del pla d'autonomia marroquí per al Sàhara Occidental, repercuteixen en la configuració de les rutes migratòries i, en última instància, en la protecció dels drets humans. Per fer-ho s'ha aplicat una anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes, s'ha elaborat un índex compost de risc humanitari i s'ha combinat amb una anàlisi qualitativa per comprovar l'efecte final en els drets humans dels migrants.

Els resultats mostren que, produït el gir diplomàtic, la proporció de fluxos des del Marroc cap a Espanya per Ceuta i Melilla va disminuir de manera significativa, mentre que va créixer l'ús de rutes més perilloses (Atlàntica i Mediterrani Central), amb un increment del risc associat a detencions arbitràries, expulsions il·legals i morts en trànsit. Aquest patró confirma l'efecte de desplaçament i la dilució de responsabilitats descrits per Boswell (2003), Moreno-Lax (2017) i Frelick et al. (2016).

Malgrat les limitacions derivades de la fiabilitat de les dades de Frontex i l'OIM, criticades per manca de transparència, les troballes ofereixen una prova preliminar que l'externalització agreuja la vulneració de drets.

Paraules clau: drets humans, externalització migratòria, interessos geopolítics, migració irregular, rutes migratòries, Espanya–Marroc, Sàhara Occidental

Abstract

This study aims to analyze how geopolitical interests, specifically Spain's recognition of Morocco's autonomy plan for Western Sahara, affect migration routes and, ultimately, human rights protection. To this end, an interrupted time series model was applied, a composite humanitarian risk index was developed, and the quantitative analysis was complemented by a qualitative assessment to evaluate the final impact on migrants' human rights.

Results show that, following the diplomatic shift, the share of flows from Morocco to Spain via Ceuta and Melilla decreased significantly, while the use of more dangerous routes (Atlantic and Central Mediterranean) increased, accompanied by higher risk of arbitrary detention, unlawful expulsions, and deaths in transit. This pattern confirms the displacement effect and responsibility dilution described by Boswell (2003), Moreno-Lax (2017), and Frelick et al. (2016).

Despite limitations stemming from the reliability of Frontex and IOM data—criticized for their lack of transparency—the findings provide preliminary evidence that outsourcing exacerbates rights violations.

Keywords: migration externalization, migration routes, irregular migration, human rights, geopolitical interests, Western Sahara, Spain–Morocco

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	5
2. MARC TEÒRIC.....	8
2.1. Externalització migratòria.....	8
2.2. Marc Conceptual.....	10
2.3. Identificació de Buits en la literatura.....	12
3. MODEL D'ANÀLISI.....	13
3.1. Formulació de les principals hipòtesis del treball.....	14
3.2. Definició de la variable independent.....	15
3.3. Definició i operativització de la variable dependent.....	18
4. METODOLOGIA I PRINCIPALS RESULTATS.....	21
4.1. Panorama general de les rutes migratòries al sud d'Europa.....	21
4.2. Anàlisi quantitativa dels fluxos migratoris (2015–2024).....	23
4.3. Anàlisi de contingut qualitativa.....	30
5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS.....	32
6. BIBLIOGRAFIA.....	35
7. ANNEXOS.....	47

1. INTRODUCCIÓ

En les últimes dècades, els estats del Nord global han adoptat l'externalització migratòria com a estratègia per gestionar els fluxos migratoris i alleugerir la pressió sobre les fronteres nacionals (Gammeltoft-Hansen & Hathaway, 2015).

La teoria del external governance (Boswell, 2003; Lavenex, 2006) ajuda a entendre com els estats deleguen el control fronterer a tercers, mentre que la noció de “legalització” d'Abbott et al. (2000) explica la formalització d'aquests acords en marcs multilaterals. El marc teòric es basa també en l'efecte desplaçament, que descriu com el tancament d'una ruta impulsa els fluxos cap a vies més perilloses (Castles, de Haas & Miller, 2019; Van Hear, 2004), i la noció de “zones grises”, on la dilució de responsabilitats exposa els migrants a abusos sense supervisió efectiva (Pallister-Wilkins, P., 2015).

En el context espanyol, l'acord d'externalització amb el Marroc va viure un reforç significatiu quan el Govern de Pedro Sánchez, el 7 d'abril de 2022, va abandonar el suport al referèndum d'autodeterminació del Sàhara Occidental per passar a avalar el pla d'autonomia marroquí (Reuters, 2022; Carens, 2013; Castles, de Haas, & Miller, 2019). Els resultats preliminars indiquen que aquests fets coincideixen amb un notable desplaçament de fluxos des dels passos per Ceuta i Melilla cap a rutes més llargues i perilloses, com l'Atlàntica i la Mediterrània Central.

Pregunta de recerca

Com afecten els interessos geopolítics continguts en un acord d'externalització a la protecció dels drets humans de les persones migrants?

Objectiu general

Examinar empíricament l'impacte de l'acord d'externalització Espanya–Marroc, (amb especial atenció als punts d'inflexió) sobre la redistribució percentual dels fluxos migratoris i la vulnerabilitat dels drets humans.

Objectius específics

1. Identificar i caracteritzar els moments clau de la cooperació Espanya–Marroc.
2. Recopilar dades de Frontex i INE (2015–2025) sobre entrades irregulars per les rutes existents al sud d'Europa.
3. Dur a terme una anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes a partir de la redistribució percentual dels fluxos irregulars d'entrada a Europa pel Sud, per avaluar quantitativament l'impacte de cada canvi polític.
4. Construir un índex compost de risc humanitari (mortalitat, asil i, abusos).
5. Integrar l'anàlisi quantitativa i qualitatiu per inferir l'impacte en la protecció dels drets humans i situar-les en el debat teòric sobre l'externalització migratòria.

La rellevància d'aquesta recerca radica en contrastar l'efecte empíric de les decisions geopolítiques en els fluxos migratoris i, en conseqüència, sobre la vulnerabilitat dels drets humans (Boswell, 2003), un aspecte poc tractat en la literatura que, sovint, es focalitza en les motivacions o en la fase prèvia de negociació d'acords (Carrera & Cortinovis, 2019). D'aquesta manera, aquest estudi no pretén desentranyar les motivacions polítiques que subjeuen als girs diplomàtics en la cooperació Espanya–Marroc, una explicació causal que no queda explicitada en els documents oficials, sinó que la investigació se situa en la fase posterior.

Per fer-ho, s'ha aplicat una anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes i s'ha elaborat un índex compost de risc humanitari, complementats amb una anàlisi qualitativa que permetrà quantificar l'impacte de la variable independent sobre la dependent.

2. MARC TEÒRIC

En estudiar com els interessos geopolítics es tradueixen en pràctiques d'externalització migratòria i, en conseqüència, en la vulneració dels drets humans de les persones migrants, ens situem en la intersecció de la ciència política (amb èmfasi en la política exterior i els interessos geopolítics), els estudis de migració (en particular, d'externalització de polítiques migratòries i les diferents rutes migratòries) i els drets humans internacionals (Boswell, 2003; Carens, 2013).

Amb aquesta mirada, el treball dialoga tant amb la literatura positivista que subratlla l'eficiència operativa de la cooperació fronterera (Boswell, 2003; Gammeltoft-Hansen & Hathaway, 2015) com amb el corrent crític que posa l'accent en la responsabilitat estatal i la vulneració de drets (Moreno-Lax, 2017; Frelick et al., 2016). En concret, s'integra en el debat sobre la *responsibility to protect* aplicada als migrants (Goodwin-Gill & McAdam, 2007) i els models d'anàlisi de riscos en rutes migratòries (Triandafyllidou, 2017).

2.1. Externalització migratòria

Els primers estudis sobre externalització migratòria van sorgir a principis dels anys 2000, quan Boswell (2003) va definir l'*external dimension* de la política d'immigració i asil de la Unió Europea (UE) com la delegació de funcions de vigilància i control a països de trànsit per alleugerir la pressió sobre les fronteres interiors. Simultàniament, Abbott, Keohane, Moravcsik, Slaughter i Snidal (2000) van introduir la teoria de la legalització, que explica com els estats utilitzen acords vinculants per institucionalitzar aquesta cooperació. Poc després, Lavenex (2006) va emmarcar aquesta pràctica sota el concepte d'"external governance", destacant-ne la doble dimensió d'eficiència operativa i reforç de la seguretat

nacional. Diversos autors van estudiar l'efecte desplaçament *push-pull* produït quan la restricció d'una ruta o tancament, impulsa els fluxos cap a vies menys vigilades i més perilloses (Castles, de Haas & Miller, 2019; Van Hear, 2004). Aquest treball basa les seves hipòtesis en aquest plantejament.

A la dècada següent, Gammeltoft-Hansen i Hathaway (2015) van integrar aquests plantejaments en un marc normatiu, examinant com el principi de non-refoulement i els acords multilaterals configuren aquesta cooperació transnacional. Carrera i Lannoo (2018) van aplicar aquest concepte al cas mediterrani, analitzant com l'ajuda al Marroc esdevé un instrument per reforçar la contenció migratòria sota marcs legals multilaterals.

No obstant això, la línia crítica va guanyar força amb els informes d'organitzacions de drets humans i estudis acadèmics que adverteixen sobre la dilució de la responsabilitat estatal. Human Rights Watch (2016) va documentar com l'externalització crea zones grises sense mecanismes efectius de rendició de comptes, i Moreno-Lax (2017) va conceptualitzar el "gap de rendició de comptes" sorgit quan països amb estàndards inferiors assumeixen funcions que els estats externalitzadors haurien de garantir directament (Moreno-Lax, 2017). Frelick, Kysel i Podkul (2016) van demostrar empíricament que aquesta gestió a distància s'acompanya d'un augment de vulneracions de drets, detencions arbitràries, denegacions d'asil i morts en ruta, en absència de supervisió adequada. En paraules de Moreno-Lax i Lemberg-Pedersen, el resultat immediat d'aquesta distància és la desposseïció dels migrants, deixant-los sense alternatives legals i conduint-los a cursos perillosos controlats pels traficants. Nicolosi (2024) destaca que la pràctica suposa implícitament que els Estats poden considerar que els drets només apliquen dins del seu territori, el que dificulta l'exigència de rendició de comptes quan es vulneren els drets en zones controlades des de fora.

Al debat sobre la responsabilitat de *Protection to Protect* (R2P) s'hi ha subratllat que els estats tenen no sols el dret, sinó el deure inalienable de protegir les poblacions de violacions massives de drets humans (Evans & Sahnoun, 2002). Aplicant aquesta doctrina als fluxos migratoris, Espanya, com a antiga potència colonial i membre de la comunitat internacional, hauria d'haver vetllat perquè les seves polítiques d'externalització no fossin còmplices de violacions o abusos a tercers països (Bellamy, 2009). Aquesta responsabilitat estatal de protecció té fonaments en el dret internacional dels drets humans, que exigeix als estats respectar i garantir el gaudi dels drets fonamentals de totes les persones sota la seva jurisdicció, inclosos els migrants i refugiats, i no transferir de manera lleu aquesta obligació a actors amb estàndards més febles (Goodwin-Gill & McAdam, 2007). En aquest sentit, qualsevol política d'externalització ha de ser avaluada no sols en funció de la seva eficàcia operativa, sinó també de la seva coherència amb els compromisos internacionals de drets humans i els principis de rendició de comptes (Thakur, 2011).

2.2. Marc Conceptual

A partir d'aquestes aportacions, es construeix un model amb quatre conceptes interrelacionats que seràn els pilars del model analític.

Taula 1. Esquema conceptual

Concepte	Definició
Interès geopolític	Factors territorials, econòmics i estratègics que impulsen les decisions de política exterior dels estats i que poden reconfigurar aliances i acords multilaterals (Mariana Colotta, 2021).
Externalització	Conjunt de processos pels quals un Estat trasllada la gestió del control fronterer a països de trànsit, incloent-hi la vigilància, el rescat i el retorn de persones migrants, més enllà de la seva pròpia sobirania (Boswell, 2003).
Rutes migratòries a Europa	Itineraris irregulars emprats per persones migrants per accedir a Europa (Frontex, 2024).
Protecció de drets humans	Fins a quin punt els migrants mantenen l'accés a drets fonamentals (asil, integritat física, no-refoulement). Implica garanties legals, procedimentals i de vigilància (UNHCR, s. f.).

Nota. Font d'elaboració pròpia on les fletxes indiquen vies causals: de la política exterior (VI) al canvi de rutes, al risc i a la protecció de drets (VD).

Flux causal: Interès geopolític → Externalització reforçada → Desplaçament de rutes → Augment del risc i vulneracions de drets.

2.3. Identificació de Buits en la literatura

La literatura sobre externalització migratòria ha explorat àmpliament les dinàmiques de cooperació entre Estats i tercers països, així com els efectes d'aquests acords en la contenció de fluxos (Boswell, 2003; Gammeltoft-Hansen & Hathaway, 2015; Carrera & Lannoo, 2018). No obstant això, hi ha una manca d'estudis empírics que analitzin com els canvis en la posició política d'un estat poden reconfigurar les rutes migratòries.

Mesnard et al. (2024) constitueixen una de les poques excepcions al fer servir tècniques quasiexperimentals d'anàlisi d'esdeveniments (interrupted time series) per mesurar com l'acord UE-Turquia de març de 2016 va alterar el patró de fluxos irregulars. Tanmateix, aquest tipus d'enfocament pràcticament no s'ha aplicat a altres contextos.

Paral·lelament, autors com Cook et al. (2002) i Bernal et al. (2016) han defensat l'ús de sèries temporals interrompudes per avaluar l'eficàcia de polítiques públiques, incloses les migratòries, però no han explorat específicament com canvis de paradigma (canvis de govern, viratges en la política exterior) poden provocar alteracions mesurables en el patró migratori a llarg termini. Carrera i Cortinovis, (2019) subratllen la necessitat d'integrar aquests mètodes quantitius amb marcs teòrics sobre responsabilitat i rendició de comptes, però no ofereixen exemples empírics que satisfacin aquest requisit.

En síntesi, el corpus de treballs acadèmics presentat en aquest apartat constitueix el marc en què s'inscriu la nostra recerca, que busca omplir els buits deixats per l'absència d'estudis longitudinals centrats en els efectes consolidats dels girs diplomàtics i que aportï evidència empírica als debats normatius i crítics sobre la governança migratòria europea.

3. MODEL D'ANÀLISI

Per respondre a la pregunta de recerca “Com afecten els interessos geopolítics dels països signants d'un acord d'externalització a la protecció dels drets humans de les persones migrants?”, s'ha seleccionat el cas Espanya–Marroc i un lapse temporal comprès entre 2015 i 2025.

El cas Espanya–Marroc és paradigmàtic de l'estratègia europea d'externalització, atès que ha estat definit com un dels processos més amplis d'externalització de les fronteres europees, en el que s'aplica una forma de “gestió a distància” dels fluxos que combina polítiques de readmissió, cooperació policial i ajut al desenvolupament (Boswell, 2003). L'anàlisi de la “re-frontera” espanyola-marroquina examina com aquesta frontera funciona de “guàrdia avançada” de la Unió Europea, vinculant la seguretat nacional i la cooperació internacional (Comissió Europea, 2018).

En particular, el gir geopolític del 7 d'abril de 2022 constitueix el punt d'inflexió més recent en una relació que, al llarg de tres dècades, ha oscil·lat entre reforços i replegaments dels acords bilaterals (Reuters, 2022). Això ofereix un exemple privilegiat per mesurar l'impacte dels interessos geopolítics en els fluxos migratoris.

El lapse temporal 2015–2025 possibilita establir una base anterior a la gran crisi migratòria del 2015 (quan més d'un milió de persones van travessar la Mediterrània; UNHCR, 2015) i disposar de diversos anys de dades posteriors al gir diplomàtic per captar els efectes consolidats (Bernal et al., 2016).

Aquest disseny de cas únic (Yin, 2014) combinat amb sèries temporals interrompudes (Shadish, Cook & Campbell, 2002; Bernal et al., 2016) dota l'estudi d'un marc analític sòlid que combina tant rigor quantitatiu com

profunditat qualitativa, per contrastar empíricament la relació causal entre les decisions geopolítiques i els patrons de mobilitat, així com les seves conseqüències en la vulnerabilitat dels drets humans.

3.1. Formulació de les principals hipòtesis del treball

La hipòtesi marc d'aquest estudi sosté que un canvi geopolític rellevant entre països signants d'un acord d'externalització, com el reforç de l'acord Espanya–Marroc de 2022, pot redirigir de manera significativa els fluxos migratoris cap a rutes més perilloses, la qual cosa incrementa mesurablement els indicadors de vulneració de drets humans.

A partir d'aquesta hipòtesi general, es deriven tres hipòtesis específiques:

1. **H1:** Els moments clau d'enfortiment de la cooperació s'associen a una disminució significativa de la proporció de fluxos per la ruta Marroc–Espanya.
2. **H2:** La reducció de la quota de pas per la ruta Marroc–Espanya coincideix amb un increment relatiu dels fluxos en rutes alternatives, caracteritzades per nivells més alts d'exposició a perills i vulneracions.
3. **H3:** L'augment de fluxos en rutes més perilloses correlaciona amb un increment mesurable de vulneracions de drets humans (morts, abusos, negació d'asil).

3.2. Definició de la variable independent

La variable independent de l'estudi, els "interessos geopolítics", es concreta en l'evolució de la cooperació migratòria entre Espanya i el Marroc en el marc de l'acord d'externalització.

Aquesta cooperació no només reflecteix aspectes històrics i diplomàtics, sinó que també defineix les relacions bilaterals amb el Marroc i, en conseqüència, condiciona els mecanismes de control fronterer i la implementació d'estratègies d'externalització de fronteres (Castles, de Haas & Miller, 2019).

L'investigador Eduard Soler ha explicat com el govern marroquí "utilitza els fluxos migratoris en funció dels seus interessos geopolítics" per pressionar Espanya, demanant ser tractat com a "soci preferent" (RAC1, 2021). En conseqüència, la prioritat estratègica d'Espanya de controlar els fluxos migratoris cap a les seves Ciutats Autònomes de Ceuta i Melilla comporta un fort incentiu per cooperar amb Rabat. Tal com assenyala el Ministeri d'Interior espanyol, gràcies a aquesta col·laboració conjunta, Espanya ha pogut reduir notablement les arribades irregulars (un -25,6 % l'any 2022) (La Moncloa, 2023). Tal com destaca Pedro Sánchez en la seva visita a Marràqueix el 2018, Espanya es presenta com a "soci principal i defensor del Marroc" dins de la UE i ha subratllat que la immigració irregular és un "repte comú i responsabilitat compartida" amb el Marroc (La Moncloa, 2018).

En la pràctica, aquests interessos es concreten en una sèrie d'acords bilaterals i mecanismes de cooperació per coordinar el retorn de persones en situació irregular, enfortir la seguretat fronterera i la lluita contra la delinqüència transfronterera (*vegeu Annex I*).

Des del punt de vista dels drets humans, aquest model ha rebut crítiques contundents que assenyalen que l'estratègia europea basada en la dissuasió i

externalització agreuja abusos i morts en el mar (Human Rights Watch, 2025). En particular, denuncien la *bretxa* entre els discursos de protecció i les pràctiques reals (Comissió Espanyola d'Ajuda a Refugiat, 2015). L'informe de CEAR (2015) ja advertia que a la frontera sud “s’ha prioritzat la seguretat per sobre de les persones i els drets humans” i que el Marroc “no garanteix una protecció adequada” als migrants. En l'àmbit de la governança migratòria, s’han criticat les pràctiques de retorns exprés i expulsions col·lectives sense consideració de l’asil (per exemple, retorns marítims amb Frontex en àrees d’alta mortalitat) (Human Rights Watch, 2025). Malgrat tot, el discurs oficial destaca resultats positius (La Moncloa, 2023).

Pel que fa a l’agenda espanyol-marroquina, el conflicte del Sàhara Occidental ha sigut un factor determinant i és un clar exemple de la interdependència existent entre política exterior i migració. Espanya havia mantingut històricament una posició de neutralitat i suport a la resolució de l’Organització de les Nacions Unides (ONU) (referèndum d’autodeterminació). No obstant això, l’admissió el març de 2021 del líder del Front Polisario, Brahim Ghali, a Espanya va provocar que el Marroc obrís les fronteres de Ceuta deixant passar a més de 8.000 persones el maig de 2021. Aquests fets es van interpretar com una represàlia marroquina (Reuters, 2022).

El 7 d’abril de 2022 el govern de Sánchez va canviar la seva postura i va reconèixer el pla d’autonomia marroquí per al Sàhara com a “base més seriosa, realista i creïble”. Aquest gir polític va posar fi a la crisi diplomàtica amb el Marroc de manera que es van reprendre els viatges marítims i comercials amb Ceuta i Melilla i es va reactivar el subministrament de gas natural d’Espanya via gasoducte (Reuters, 2022).

Aquesta decisió va generar polèmica i crítiques internes: la majoria dels grups parlamentaris espanyols, fins i tot socis del govern de coalició, van expressar

desacord amb la nova política, argumentant que abandonava el dret internacional i legitimava la reivindicació territorial marroquina (Crespo Garay, 2022).

En resum, el model migratori hispano-marroquí exemplifica les tensions inherents entre seguretat i drets humans en l'Europa contemporània. Mentre els acords reforcen l'enfocament de seguretat i cooperació, també exposen vulnerabilitats geopolítiques i una dependència de mecanismes poc supervisats, la qual cosa genera recels tant des de la societat civil com des d'institucions internacionals. Aquests aspectes crítics constitueixen una dimensió essencial per a l'anàlisi de la variable independent i mostren fins a quin punt els interessos d'estat en matèria migratòria poden generar tensions amb els principis dels drets humans internacionals.

3.3. Definició i operativització de la variable dependent

En aquest treball, la variable dependent, la “protecció dels drets humans de les persones migrants en el marc d’acords d’externalització”, s’ha operativitzat de mitjançant dos indicadors quantitatius indirectes:

1. Anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes

S’estudia el percentatge de deteccions irregulars per la ruta Marroc–Espanya en relació amb el total de fluxos que entren a Europa pel sud. Aquestes dades es contrasten amb els períodes d’abans i després dels esdeveniments de maig 2021 i abril 2022. Un descens en aquest percentatge (H1 del treball) pot indicar que, a causa de mesures restrictives o tancaments en aquesta frontera, els sol·licitants d’asil opten per rutes alternatives (Castles et al., 2019; Triandafyllidou, 2017). Això suggereix una reconfiguració del panorama migratori amb efectes potencials en l’exercici dels drets fonamentals, especialment en el dret a l’asil, consagrat per la Convenció de Ginebra de 1951.

2. Índex de risc per ruta

Per tal d’analitzar fins a quin punt els canvis en les rutes migratòries poden exposar les persones migrants a més perills (H2 del treball), es construirà un Índex de Risc per Ruta que resumeix en una sola mesura el grau de perillositat de cada ruta d’entrada a Europa pel sud. Aquest es basarà en tres indicadors: mortalitat, accés a asil i abusos o detencions.

Cada indicador es transformarà a una escala de 0 a 1 per fer-los comparables i després es farà una mitjana dels tres per obtenir un valor global de risc per a cada ruta. Segons aquest valor, es classifiquen les rutes en: baix, mitjà o alt risc.

La mesura d'aquests indicadors es durà a terme mitjançant la recopilació de dades extretes de:

- Frontex – Migratory Routes: percentatges anuals de deteccions irregulars per ruta.
- Displacement Tracking Matrix (DTM) de l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM): *Mixed Migration Flows to Europe*.
- Ministeri de l'Interior i Institut Nacional d'Estadística (INE): registres oficials d'entrades a enclavaments i recompte de morts/incidents.

Tot i ser oficials, aquestes fonts han estat fortament criticades per ser parcialment opaques i infraestimar la magnitud real dels fluxos i riscos. Tenint en compte això, si les hipòtesis es confirmen amb aquests valors conservadors, és probable que les dades reals validin encara més fortament els nostres resultats (Missing Migrants Project, 2024).

Anàlisi de contingut qualitativa

Amb tot això, l'estudi planteja el dubte sobre la viabilitat d'operativitzar la variable dependent "protecció dels drets humans" a partir de l'anàlisi dels canvis en els fluxos migratoris. És a dir, té sentit assumir un efecte directe entre la modificació en les rutes d'entrada a Europa i la protecció dels drets humans de les persones migrants? Aquesta hipòtesi (H3 del treball) es pretén comprovar a partir de l'Índex mencionat anteriorment combinat amb una anàlisi qualitativa.

Així, per reforçar la interpretació dels resultats de l'Índex elaborat, s'apliquen marcs teòrics relacionats amb l'externalització de fronteres i la creació de distància (Moreno-Lax & Lemberg-Pedersen, 2019), així com amb les obligacions jurídiques internacionals dels estats receptors en matèria de no-refoulement i dret d'asil (Frelick, Kysel, & Podkul, 2016). Aquest enfocament permet entendre com l'estratègia de contenció migratòria que trasllada els riscos a rutes més perilloses, té conseqüències directes en drets fonamentals com el dret a la vida, a la integritat i a la protecció internacional (Carens, 2013). Així, l'anàlisi qualitativa pretén posar en relleu les implicacions ètiques i jurídiques de les polítiques de control migratori i la seva incidència en la dignitat i la seguretat de les persones migrants (Frelick, Kysel, & Podkul, 2016; Castles, de Haas, & Miller, 2019).

4. METODOLOGIA I PRINCIPALS RESULTATS

4.1. Panorama general de les rutes migratòries al sud d'Europa (2015–2024)

Durant l'última dècada, Europa ha estat travessada per diverses rutes migratòries irregulars, amb canvis notables vinculats a crisis regionals, acords internacionals i estratègies de control fronterer. Les quatre rutes principals han estat:

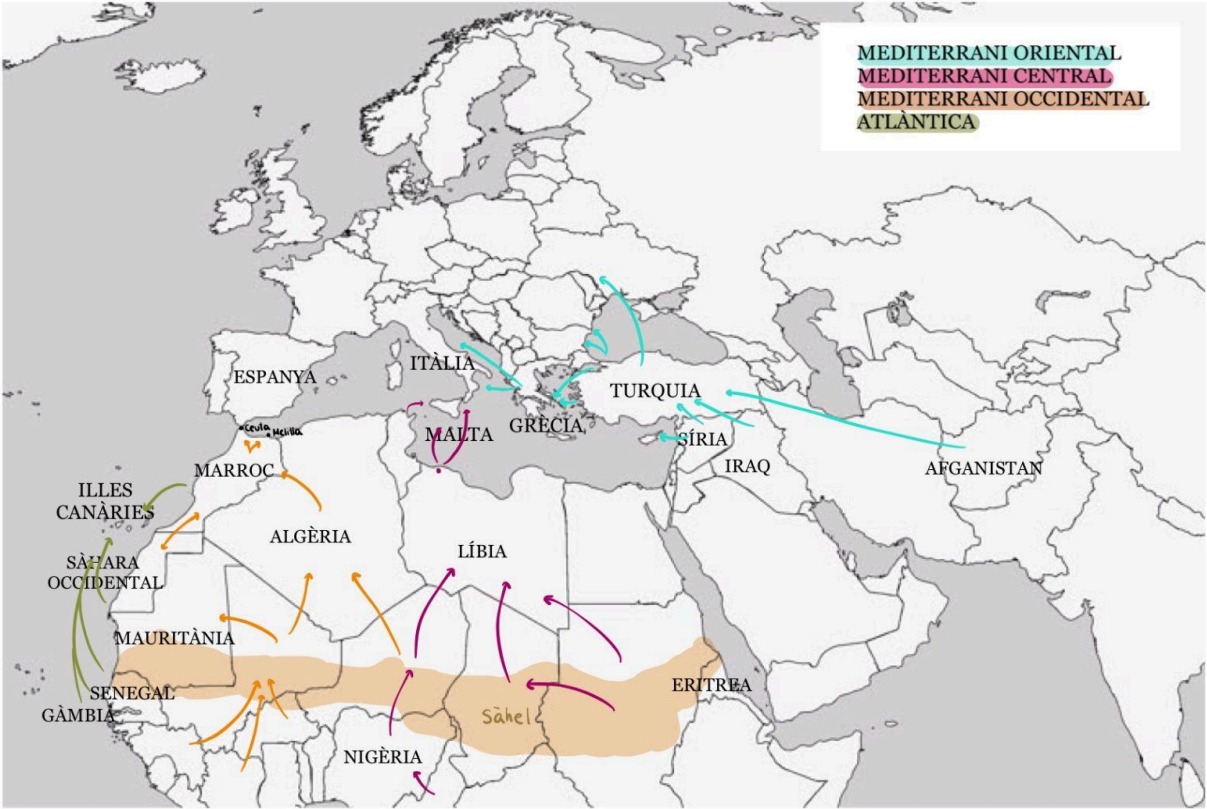
Taula 2. Comparativa de rutes migratòries irregulars al sud d'Europa (2015-2024)

Ruta	Orígen → Destí	Pic d'arribades irregulars	Tendència	Factors claus	Perfil migratori
Mediterrani Oriental	Turquia/Síria → Grècia, Balcans	Pic 2015: ~856 000	Reducció dràstica post-2016	Acord UE-Turquia (2016); controls reforçats	Refugiats sirians i afganesos; persecució política
Mediterrani Central	Líbia/Tunísia → Itàlia, Malta	Pic 2016: ~181 000	Caiguda per controls marins al 2024	Inestabilitat líbia; intervencions Frontex i UE	Subsaharians (Nigèria, Eritrea, Guinea) i afganesos
Mediterrani Occidental	Marroc/Algèria → Andalusia, Ceuta, Melilla	Pic 2018: ~64 000	Descens sostingut	Acords amb el Marroc; reforç tanques i devolucions	Marroquins, algerians; manca oportunitats laborals

Ruta Atlàntica	Àfrica Occidental → Canàries	Pic 2024: ~47.000	Creixement exponencial	Vigilància mediterrània; desviament a ruta menys patrullada	Mauritanians, senegalesos, gambians; sequera i empobriment al Sahel
-----------------------	------------------------------	-------------------	------------------------	---	---

Nota. Font d’elaboració pròpia a partir de Frontex; UNHCR

Figura 1. Rutes migratòries cap a Europa

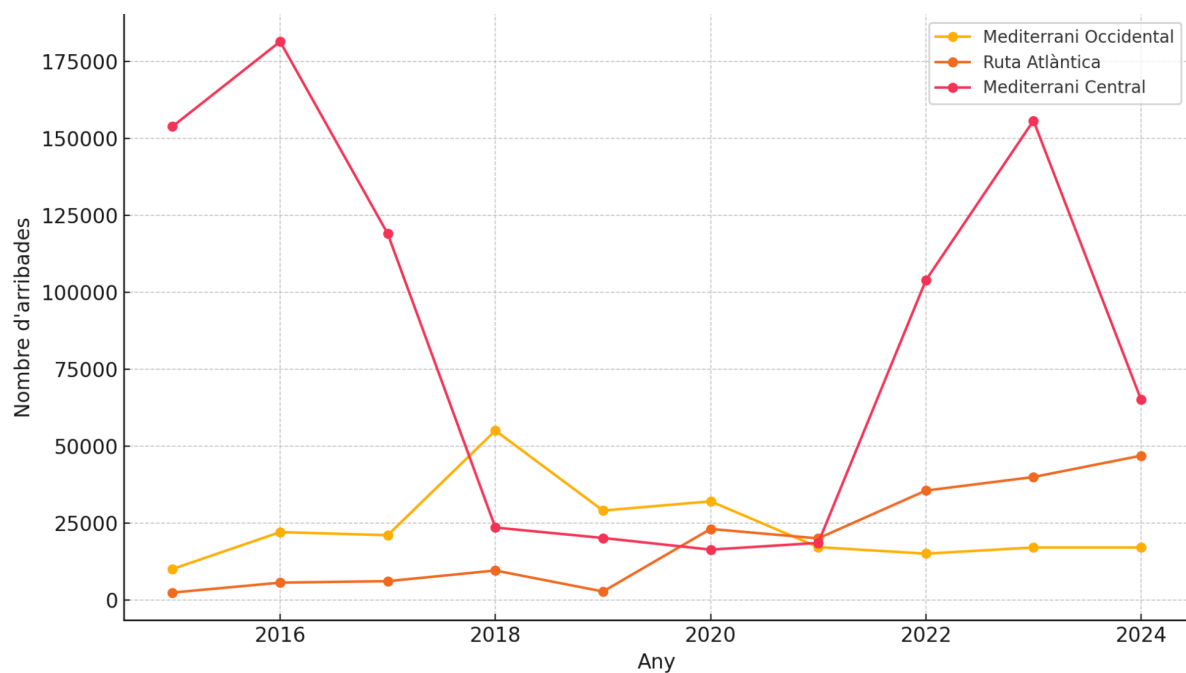
Nota. Font d’elaboració pròpia a partir de Frontex, 2025; UNHCR, 2021; IOM DTM, Ministeri de l’Interior)

4.2. Anàlisi quantitativa dels fluxos migratoris (2015–2024)

Anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes

Per respondre la hipòtesi 1 s'ha dut a terme una anàlisi descriptiva dels canvis en la distribució dels fluxos irregulars per les rutes d'entrada a Europa pel sud. Els valors anuals i la sèrie completa 2015–2024 es presenten a l'Annex 2.

Figura 2. Evolució de les arribades irregulars a Europa per ruta d'entrada (2015–2023)

Nota. Font d'elaboració pròpia a partir de les dades de Frontex, 2025; IOM, 2024

La gràfica elaborada amb dades del 2015–2024 mostra clarament:

- Un pic de la ruta Mediterrani Occidental el 2018 (~ 55.000) seguit d'una caiguda sostinguda fins al 2021, mantenint-se estable en els últims anys.
- Creixement continu de la ruta Atlàntica, arribant a prop de 47.000 arribades el 2024 (+667 % vs. 2019).
- Pèrdua notable de la ruta Mediterrani Central després del 2017, un creixement notable del 2021 al 2023 i la posterior baixada fins a 65.000 el 2024.

Tot i ser una ruta del sud d'Europa, la via del Mediterrani Oriental queda fora d'aquesta gràfica i de les comparacions del treball perquè les seves fluctuacions responen a factors externs a la cooperació Espanya–Marroc, principalment l'acord UE-Turquia (2016), i no a les dinàmiques hispano-marroquines que ens ocupen.

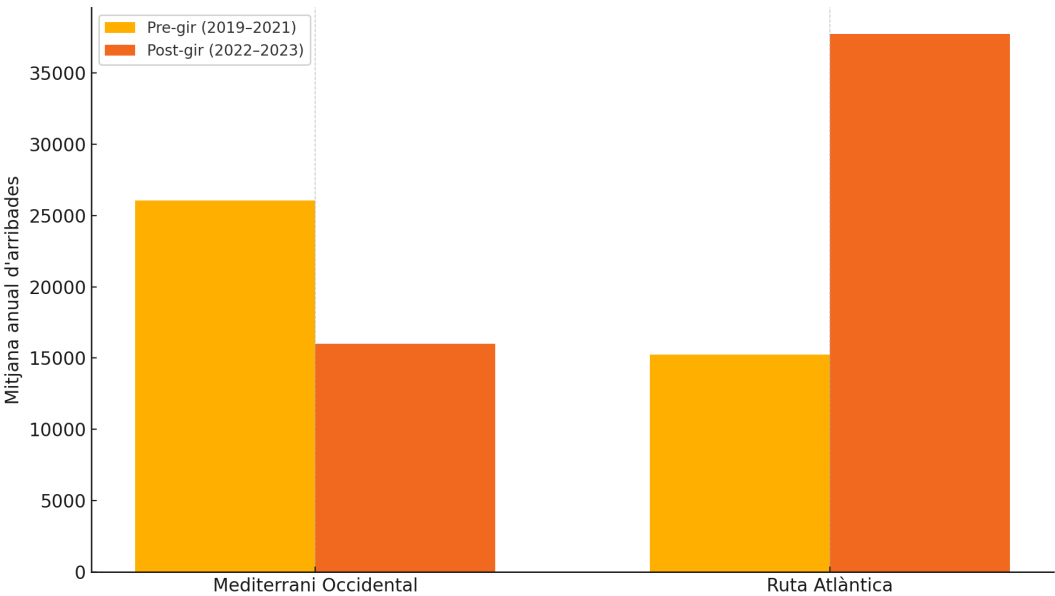
Per altra banda, és important assenyalar que el destacable descens de la ruta Líbia–Itàlia entre 2017 i 2020 respon a factors específics de la crisi líbia, com l'augment del control d'aquesta costa a partir de la intervenció de l'OIM i l'OMS que va limitar les sortides massives (IOM, 2024). La presència més gran de vaixells de l'Operació Irini (UE) i de les patrulles de la Marina libiana, també va afectar al augmentar les devolucions en alta mar i per últim, el context intern italià amb polítiques successives de port tancat (2018-2021) va dissuadir desembarcaments enfortint retorns i bloquejos abans del territori italià.

Taula 3. Esdeveniments clau de la cooperació Espanya-Marroc i impacte descriptiu per rutes migratòries (2021–2023)

Esdeveniment	Efecte a Ceuta/Melilla	Efecte a la Ruta Atlàntica	Efecte al Mediterrani Occidental
Crisi diplomàtica Maig 2021 (“obertura” fronteres)	+ 8.000 encreuaments, uns 1.500 menors no acompanyats	Increment sostingut d’arribades a Canàries 2022: 35.500 (+ 78% vs. 2021)	Continuïtat de la caiguda iniciada abans del 2021
Gir diplomàtic Abril 2022 (reconeixement autonomia)	Descens de ~ 4.000 arribades anuals	Augment d’arribades a Canàries el 2023: ~ 40.000; per sobre dels nivells pre-gir	Tendència decreixent, sense variació brusca atribuïble al gir

Nota. Font d’elaboració pròpia a partir de les dades de Frontex

Figura 3. Comparació abans/després de l’abril 2022 per rutes espanyoles

Nota. Font d’elaboració pròpia a partir de les dades de Frontex

Per valorar l'impacte del gir diplomàtic, es comparen les mitjanes anuals pre-gir (2019–2021) amb les post-gir (2022–2023):

- Mediterrani Occidental: de 26.038 (2019–2021) a 15.997 (2022–2023), un –39%.
- Ruta Atlàntica: de 15.248 (2019–2021) a 37.705 (2022–2023), un +147%.

Aquest contrast demostra empíricament el desplaçament de flux cap a la ruta de les Canàries, mentre la via principal ibèrica perd quota de pas després de reforçar l'externalització amb el Marroc.

Anàlisi de la perillositat per ruta d'entrada

Per mesurar de forma pròpia el nivell de perillositat de cada ruta, s'ha elaborat un Índex Compost de Risc seguint la metodologia d'indicadors compostos de l'OECD (2008) i Saisana et al. (2005).

Els detalls complets de càlculs (valors anuals, normalització, fórmules) es poden trobar a l'Annex 3. A continuació, se'n descriu la metodologia resumida:

1. Selecció d'indicadors

- **Mortalitat (μ morts per 1 000 migrants):** mesura directa del risc de perdre la vida durant la travessia.
- **Accés a asil (% sol·licituds acceptades):** reflecteix la capacitat de protecció legal un cop el migrant arriba a país de destinació o trànsit.

- **Abusos/detencions (incidents per 1 000 migrants):** captura la prevalença d'expulsions sumàries, detencions arbitràries i maltractaments durant el trànsit.

Aquesta selecció assegura una cobertura integral dels aspectes físics, legals i d'abús de drets humans que defineixen la perillositat real de cada ruta (IOM, 2024; Human Rights Watch, 2016; Amnistia Internacional, 2017).

2. Normalització: Cada indicador s'escalar mitjançant un mètode min–max a l'interval $[0, 1]$, invertint aquells on un valor més alt implica menys risc (accés a asil), per garantir coherència direccional: un valor normalitzat d'1 sempre representa el risc màxim possible (OECD, 2008).

3. Ponderació: Atès que no hi ha raons empíriques per assignar pesos desiguals, cada indicador rep un pes igual ($\frac{1}{3}$) per evitar biaixos i mantenir la simplicitat interpretativa (Becker, Paruolo & Saisana, 2017).

4. Agregació i classificació: L'índex final de risc (R) es calcula com la mitjana ponderada:

$$R = \frac{I_{\text{mortalitat}} + I_{\text{asil}} + I_{\text{abusos}}}{3}$$

- Baix risc: $R \leq 0,33$
- Risc mitjà: $0,34 \leq R \leq 0,66$
- Alt risc: $R \geq 0,67$

Aquests llindars segueixen la segmentació per tercils utilitzada habitualment en estudis comparatius d'indicadors compostos (OECD, 2008).

Taula 4. Índex de risc compost per ruta (2019-2023)

Ruta	Risc (2023)	Categoria
Atlàntica (Canàries)	1.00	Alt risc
Mediterrani Central	0.67	Alt risc
Mediterrani Occidental	0.06	Baix risc

Nota. Font d'elaboració pròpia d'acord amb OECD, 2008; IOM, 2024; HRW, 2016; AI, 2017

Les dades usades per fer els càlculs provenen de Frontex, IOM-DTM i INE. Tot i ser oficials, aquests registres solen infraestimar la magnitud real dels fluxos i incidents, per tant, si l'índex confirma l'H2 amb aquestes xifres conservadores, es reforça encara més la robustesa de la hipòtesi.

En aquesta taula tampoc apareix la ruta Atlàntica pels motius descrits anteriorment.

Interpretació i robustesa

- **Ruta Central:** risc alt (0,67), per mortalitat elevada, accés reduït i nombrosos abusos.
- **Ruta Occidental:** risc baix (0,06), per mortalitat mínima, bon accés a asil i pocs abusos.
- **Ruta Atlàntica:** risc alt (1,00), la més perillosa de llarg, amb índex màxim en tots els subindicadors.

Aquest càlcul confirma la hipòtesi 2 del treball basada en la teoria del desplaçament (Castles, de Haas & Miller, 2019; Van Hear, 2004): el desviament de fluxos a vies no tradicionals (Atlàntica) està associat a un increment significatiu del risc pels desplaçats. Per reforçar els resultats, s'hauria pogut incorporar el temps de travessia o el cost econòmic, però aquestes dades són menys fiables i poden distorsionar la comparació (OECD, 2008).

En definitiva, aquest índex d'elaboració pròpia, aporta una visió consistent i quantificable de la perillositat relativa de cada ruta, reforçant la relació empírica entre decisions geopolítiques d'externalització i vulnerabilitats dels drets humans.

4.3. Anàlisi de contingut qualitativa

Tal com ha confirmat l'anàlisi quantitativa, el gir diplomàtic d'abril de 2022, va produir un tancament pràctic de l'entrada Ceuta-Melilla i va desviar els fluxos migratoris cap a rutes alternatives més perilloses pels migrants. Un cop verificat aquest patró quantitatiu, es pot inferir la Hipòtesi 3, segons la qual l'elevat risc comporta una pitjor protecció efectiva dels drets humans. Per tal de completar aquesta visió, es planteja a continuació una anàlisi qualitativa que articula la literatura acadèmica, els informes d'ONG i la jurisprudència internacional.

En termes pràctics, migrar via l'Atlàntic occidental o per la Mediterrània central comporta més distància i més riscos que la ruta Marroc-Espanya. Aquest desplaçament de rutes, però, té un cost humà elevat. Segons l'Organització Interancional per a les Migracions, el 2023 van morir 956 persones intentant arribar a Canàries, gairebé el doble que les 559 de l'any anterior. Equivalentment, Caminando Fronteras xifra més de 5.000 morts (unes 33 diàries) en només cinc mesos de 2024, el 95% de les quals tenia la ruta atlàntica com a destí (Mixed Migration Centre, 2024). L'ACNUR, per la seva banda, documenta 872 morts fins a l'octubre de 2024 a Canàries i 946 al Mediterrani central, tot i que aquesta última via registra un volum molt superior de fluxos. La manca de protocols de recerca i rescat, embarcacions precàries i centres d'acollida saturats, expliquen aquest augment dràstic de letalitat i confirmen que tot augment de flux en itineraris irregulars ve acompanyat d'un agreujament de morts, abusos i denegacions o retards en l'accés a l'asil (Mesa-Pérez, C. U., & Poy, A., 2024).

Les teories crítiques ajuden a entendre aquest fenomen. Autors com Castles, de Haas i Miller (2019) coincideixen en el fet que aquest efecte desplaçament és coherent amb el model push-pull, segons el qual una ruta que perd atractiu no redueix la mobilitat sinó que l'empeteix a itineraris clandestins (Castles et al., 2019; Van Hear, 2004). Moreno-Lax i Lemberg-Pedersen (2019) remarquen que

aquesta estratègia crea una distància geogràfica i jurídica que en comptes de frenar l'arribada de migrants, fa inviable el pas per rutes segures, obligant-los a itineraris molt més perillosos. En altres paraules, la cooperació amb el Marroc ha creat un cordó de contenció al sud d'Espanya que redirigeix el trànsit cap a l'Atlàntic o la Mediterrània central que solen dependre de traficants, embarcacions fràgils i travesses remotes, incrementant l'exposició a abús i mort.

Des d'un punt de vista legal i ètic, Moreno-Lax i Lemberg-Pedersen subratllen que l'estratègia de *creació de distància* (offshoring) pretén eludir responsabilitats, però l'obligació de respecte als drets humans persisteix «encara que s'externalitzi la vigilància». Joseph Carens (2013) adverteix que prioritzar el control migratori per sobre de la protecció de vides erosiona la legitimitat moral dels estats democràtics. El veredict del TEDH en el cas Hirsi Jamaa vs. Itàlia (2012) reforça aquest missatge: la pràctica d'interceptar migrants i retornar-los sense examen individual constitueix expulsió col·lectiva prohibida i violació dels articles 3 i 4 del Conveni Europeu de Drets Humans.

En síntesi, la protecció real dels drets humans dels migrats empitjora quan els suports internacionals se circumscriuen a un mer enviament de migrants a llocs cada cop més perillosos i menys regulats. Carens (2013) sosté que obviar la dignitat dels migrants per motius de política fronterera mina la coherència moral d'una democràcia, i Moreno-Lax assenyala que aquestes polítiques de distància (distance-creation) no supprimeixen ni legitimen el patiment.

L'anàlisi qualitativa mostra que la reorientació de rutes motivada per interessos geopolítics ha empitjorat la protecció real dels drets humans. Els mecanismes d'externalització, finançats i reforçats amb fons europeus, actuen com a palanques de contenció que aboquen els migrants a canals de risc alt i dilueixen les responsabilitats dels estats implicats.

5. DISCUSSIÓ I CONCLUSIONS

Aquest treball ha posat en relleu com la relació diplomàtica entre dos països pot traduir-se immediatament en modificacions tangibles en els itineraris migratoris i, simultàniament, en un empitjorament dels mecanismes de protecció dels drets humans. A través de la combinació d'una anàlisi quantitativa basada en les dades de deteccions de Frontex i l'OIM, i d'una revisió crítica de la bibliografia especialitzada, s'ha verificat la hipòtesi general del treball que estima una relació significant entre les dues variables.

L'anàlisi descriptiva de sèries temporals interrompudes confirma, en primer lloc, que el canvi de posició política espanyola va associar-se a una notable disminució de la proporció de pas per la ruta Marroc-Espanya i, en paral·lel, a un augment relatiu dels fluxos per vies com la ruta atlàntica. Aquestes alteracions, malgrat estar subjectes a la fiabilitat limitada de les xifres oficials, es van produir de manera significativa després de l'abril de 2022, confirmant així la primera hipòtesi del treball. La segona hipòtesi queda verificada mitjançant l'Índex de risc humanitari elaborat en aquest estudi, que ha demostrat que les noves rutes emprades presenten nivells molt més elevats de perillositat. Finalment, l'anàlisi qualitativa ha permès analitzar l'efecte en la protecció dels drets humans dels migrants. Això corrobora l'última hipòtesi plantejada. Només el respecte actiu als estàndards internacionals d'asil i la cooperació amb garanties de drets podrien revertir aquesta tendència, equilibrant la seguretat fronterera amb els drets humans fonamentals que exigeixen dignitat i protecció (Frelick et al., 2016; Moreno-Lax, 2017).

Pel que fa a les aportacions teòriques, aquest treball reforça el marc de la "legalització" (Abbott et al., 2000) i la "governança a distància" (Moreno-Lax & Lemberg-Pedersen, 2019), tot assenyalant que l'actual dinàmica d'externalització

no només implica la subcontractació de funcions operatives, sinó també un trasllat simbòlic de responsabilitat. Aquesta contribució contextualitza el cas espanyol en un debat sobre la manera com els estats del Nord global utilitzen acords diplomàtics per canalitzar moviments migratoris, mentre intenten esquivar la càrrega normativa i moral.

Metodològicament, l'aplicació de sèries temporals interrompudes ha demostrat la seva capacitat per aïllar l'impacte del gir diplomàtic malgrat la manca de dades perfectament homogènies. Tanmateix, aquestes metodologies serien molt més potents si comptéssim amb registres més transparents i detallats. Tant Frontex com l'OIM han estat criticades per l'absència de dades desagregades (per edat, gènere, motiu de desplaçament) i la manca de transparència (Amnistia Internacional, 2021; Human Rights Watch, 2022). Aquesta limitació empírica és una de les contribucions més sòlides de l'estudi: evidenciar la necessitat urgent de millorar la qualitat i la fiabilitat de les dades globals de migració, tant per a recerques acadèmiques com per a l'adopció de polítiques públiques eficaces i respectuoses pels drets. A més, la disponibilitat limitada d'observacions anuals fa dubtar de la viabilitat d'elaborar un model de regressió lineal robust que inclogui tots els factors de control rellevants.

Cal subratllar que els informes i estudis elaborats per ONGs apunten que les xifres reals són probablement majors a les que es poden trobar en les fonts oficials utilitzades. Això suggereix que, amb informació més completa i transparent, els efectes detectats podrien resultar encara més clars i concloents.

En termes metodològics, la integració de dades quantitatives amb referents teòrics crítics obre el camí per a estudis posteriors que vulguin abastar una base de dades més completa. Aquests podrien prologar l'horitzó temporal i integrar més variables de control per a realitzar un model de regressió lineal que doni més

solidesa als resultats. A més seria interessant explorar la fase prèvia de les decisions geopolítiques entre els països. És a dir, les motivacions amagades en cada decisió i no només els efectes, com s'ha fet en aquest treball.

En última instància, aquest treball demostra que la política migratòria és una suma de decisions molt concretes que acaba traçant línies al mapa i definint quins drets són garantits i quins queden fora de la protecció internacional. Per tant, responsabilitat i ètica no poden ser conceptes secundaris. Com reflexiona Carens (2013), «the moral right of states to apprehend and deport irregular migrants erodes with the passage of time». Les evidències d'aquest estudi ens obliguen a concloure que, sense un reequilibri entre seguretat i drets, l'externalització continuarà alimentant noves formes de vulneració.

En aquest context, recuperar la transparència de les dades, reforçar la cooperació internacional amb garanties jurídiques i situar els drets humans al centre de qualsevol acord d'externalització són passos imprescindibles per revertir la tendència actual. Així, la recerca i la política han de confluir per transformar la manera com es dissenyen les fronteres i és urgent escoltar, analitzar i dotar de veu els qui les travessen.

6. BIBLIOGRAFIA

- Abbott, K. W., Keohane, R. O., Moravcsik, A., Slaughter, A. M., & Snidal, D. (2000). *The concept of legalization. International Organization*, 54(3), 401-419.
- Alston, P. (2005). Ships Passing in the Night: The Current State of the Human Rights and Development Debate seen through the Lens of the Millennium Development Goals. *Human Rights Quarterly*, 27(3), 755–829.
- Amnistia Internacional. (2017). *Annual report: The state of the world's human rights*. Amnistia Internacional.
- Amnistia Internacional. (2017/18). *La violación de derechos humanos en el sistema de asilo europeo*. Informe 2017/18.
- Amnistia Internacional. (2019, Abril 15). *Libia: Liberen a las personas refugiadas y migrantes atrapadas en centros de detención en medio de la escalada de enfrentamientos*. Amnistia Internacional
- Amnistia Internacional. (2020). *Between life and death: Refugees and migrants trapped in Libya*. Amnistia Internacional
- Amnistia Internacional. (2021). *The human rights risks of external migration policies*. Amnistia Internacional
- Associated Press (2023, Febrer 2). España y Marruecos firman acuerdos de migración y negocios. AP News.
- Bajo, I. B. (2022). The supposed shift that marginalizes Spain from the resolution of Western Sahara conflict. *Spanish Yearbook of International Law*, 26, 271-284.

- Becker, W., Saisana, M., Paruolo, P., & Vandecasteele, I. (2017). Weights and importance in composite indicators: Closing the gap. *Ecological Indicators*, 80, 12–22.
- Bellamy, A. J. (2009). *Responsibility to Protect: The Global Effort to End Mass Atrocities*. Polity Press.
- Bernabé López García. (2022, Març 20). *La trampa de la integridad territorial*. El País.
- Bernal, J. L., Cummins, S., & Gasparrini, A. (2016). Interrupted time series regression for the evaluation of public health interventions: A tutorial. *International Journal of Epidemiology*, 46(1), 348–355.
- Betts, A. (2011). *Global migration governance*. Oxford University Press.
- Betts, A. (2013). *Survival migration: Failed governance and the crisis of displacement*. Cornell University Press.
- Bigo, D. (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives: Global, Local, Political*, 27(1), 63–92.
- Boswell, C. (2003). *The 'external dimension' of EU immigration and asylum policy*. *International Affairs*, 79(3), 619-638.
- Bouaziz, F. Z. (2022, 17 de septiembre). *Marruecos sobre ayuda migratoria de UE: «Está por debajo de lo que queremos»*. SWI swissinfo.ch.
- Caminando Fronteras. (2024, Setembre 8). *Monitoreig del Dret a la Vida – primers 5 mesos de 2024*. Caminando Fronteras.

- Cantor, D., Feith Tan, N., & altres. (2022). Externalisation, access to territorial asylum, and international law. *Refugee Law Initiative, School of Advanced Study, University of London*.
- Carens, J. H. (2013). *The ethics of immigration*. Oxford University Press.
- Carrera, S., Cassarino, J.-P., El Qadim, N., Lahlou, M., & den Hertog, L. (2016). EU–Morocco cooperation on readmission, borders and protection: A model to follow? *CEPS Papers in Liberty and Security in Europe*, (87), 1–20.
- Carrera, S., & Cortinovis, R. (2019). *The EU's role in implementing the UN Global Compact on Refugees: Contained mobility vs international protection*. CEPS Policy Insights.
- Carrera, S., Lannoo, K., Stefan, M., & Vosyliūtė, L. (2018). *Some EU governments leaving the UN Global Compact on Migration: A contradiction in terms?* CEPS Policy Insight No. 2018/15.
- Carrera, S., & Lannoo, K. (2018). *We're in this boat together: Time for a migration union*. CEPS Policy Insight No. 2018/09
- Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2019). *The age of migration: International population movements in the modern world* (6a ed.). Palgrave Macmillan.
- Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat – CCAR. (2025). *L'externalització de fronteres a la Unió Europea*. CCAR.
- Comisión Española de Ayuda al Refugiado – CEAR. (2015). *Marruecos: Desprotección y vulneración de derechos de las personas migrantes y refugiadas a las puertas de Europa*. CEAR

- Costello, C. (2016). *The human rights of migrants and refugees in European law*. Oxford University Press.
- Crespo Garay, C. (2022, Març 31). *¿Qué es el conflicto del Sáhara Occidental y qué papel juegan Marruecos y España?* National Geographic España.
- European Commission. (2018, Decembre 14). *Western Mediterranean Route: EU reinforces support to Morocco*. European Comission
- European Parliament. (2023, 20 de febrer). *EU-Turkey Statement & Action Plan*. En Legislative Train Schedule: Towards a new policy on migration. Recuperat 25 de maig de 2025.
- European Union Agency for Asylum. (2022). 4.1.6 Situation at the Western Mediterranean and Western African route. In *Asylum Report 2022: Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Evans, G., & Sahnoun, M. (2002). *The Responsibility to Protect*. Foreign Affairs, 81(6), 99–110.
- Ferrer-Gallardo, X., & Gabrielli, L. (2022). *The Ceuta Border Peripeteia: Tasting the externalities of EU border externalization*. Journal of Borderlands Studies, 37(3), 645-655.
- Ferrer Lloret, J. (2023). *Morocco, occupying power of Western Sahara: Some notes about Spain's foreign legal policy, the role of the Spanish doctrine and the rule of law in international relations*. Universitat d'Alacant.
- Fitzgerald, D. (2019). *Refuge beyond reach: How rich democracies repel asylum seekers*. Oxford University Press.

- Frelick, B., Kysel, I. M., & Podkul, J. (2016). *L'impacte de l'externalització dels controls migratoris sobre els drets de les persones sol·licitants d'asil i altres migrants*. *Journal on Migration and Human Security*. 4(4), 190-220.
- Frontex. (2025, 20 de febrer). *2024 in brief*. European Border and Coast Guard Agency. Recuperat 23 de març de 2025, de <https://www.frontex.europa.eu/publications/2024-in-brief-PEEHJe>
- Gammeltoft-Hansen, T., & Hathaway, J. (2015). Non-refoulement in a world of cooperative deterrence. *Columbia Journal of Transnational Law*, 53(2), 235-284.
- Gammeltoft-Hansen, T., & Nyberg, J. (2020). *Border justice, migration, and accountability for human rights violations*. *German Law Journal*, 21(Special Issue 3), 311-334.
- Gazzotti, L., Jiménez Álvarez, M. G., & Espiñeira, K. (2023). A “European” externalisation strategy? A transnational perspective on aid, border regimes, and the EU Trust Fund for Africa in Morocco. In C. Finotelli & I. Ponzio (Eds.), *Migration control logics and strategies in Europe* (pp. 69–89). Springer.
- Generalitat de Catalunya. (2008, Desembre 19). *Pacte Nacional per a la Immigració* [PDF].
- Generalitat de Catalunya. (2010, Maig 7). *Llei 10/2010, del 7 de maig, d'acollida de les persones immigrades*. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5638, pp. 1–12.
- Ghezelbash, D. (2018). *Refuge lost: Asylum law in an interdependent world*. Cambridge University Press.

- Gleeson, M. (2016). *Offshore: Behind the wire on Manus and Nauru*. NewSouth Publishing.
- González Hidalgo, E., & Lo Coco, D. (2021). *La doble lógica de la externalización europea: protección y deportación en Marruecos*. Revista CIDOB d'Afers Internacionals, (129), 79–106.
- Goodwin-Gill, G. S., & McAdam, J. (2007). *The refugee in international law*. Oxford University Press.
- Guardian staff reporter. (2024, July 6). *Hundreds in Canary Islands protest against influx of migrants*. The Guardian.
- Guild, E., Costello, C., & Moreno-Lax, V. (2017). *Implementation of the EU-Turkey Statement & Action Plan*. European Parliament.
- Human Rights Watch. (2016). *World report 2016: Events of 2015*. Recuperat el 12 de març de 2025 de <https://www.hrw.org/world-report/2016>
- Human Rights Watch. (2022). *World report 2022*. Recuperat el 12 de març de 2025.
- Human Rights Watch. (2025, Gener 16). *Unión Europea: Las políticas migratorias agravan los abusos en las fronteras* [Comunicat de premsa]. HRW.
- International Centre for Migration Policy Development. (2024). *Mediterranean Migration Outlook 2024: Eight migration issues to look out for in 2024* [PDF]. Recuperat 25 d'abril de 2025.
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). (2017). *The global state of democracy: Exploring democracy's*

resilience—Overview. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

International Organization for Migration. (2018). *Mixed migration review*. IOM Publications.

International Organization for Migration (IOM). (2024). *World Migration Report 2024*. Recuperat el 15 de març de 2025.

Irene Giménez. (2024). *L'externalització de la Immigració: El nou Pacte Migratori*. Associació per a les Nacions Unides a Espanya

Ismail, A. (2025, April 16). *EU issues list of “safe countries” for migrant returns that includes Egypt, Tunisia*. Reuters.

Keohane, R. O. (2006). Accountability in world politics. *Scandinavian Political Studies*, 29(2), 75-87.

Lacy, S., Watson, B. R., Riffe, D., & Lovejoy, J. (2015). Issues and best practices in content analysis. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 92(4), 791–811.

La Moncloa (2018, November 19). *España y Marruecos refuerzan lazos de cooperación y responsabilidad compartida ante el reto migratorio*. Presidència del Govern d'Espanya.

La Moncloa. (2019, September 26). *Governments of Spain and Morocco highlight collaboration between their two countries on managing migratory flows* [News]. Presidència del Govern d'Espanya.

- La Moncloa. (2022, Abril 7). *Declaración conjunta: Nueva etapa del partenariado entre España y Marruecos* [PDF]. Presidència del Govern d'Espanya.
- La Moncloa. (2023, Febrer 2). *Spain and Morocco Morocco strengthen cooperation on migration* [News]. Presidència del Govern d'Espanya.
- Lavenex, S. (2006). *Shifting up and out: The foreign policy of European immigration control*. *West European Politics*. 29, 329-350
- Léonard, S., & Kaunert, C. (2019). *Refugees, security and the European Union*. Routledge.
- Lloret, J. F. (2023). *Morocco, occupying power of Western Sahara: some notes about Spain's foreign legal policy, the role of the Spanish doctrine and the rule of law in international relations*. *Spanish Yearbook of International Law*, 26, 197–246.
- López García, B. (2022, 20 de març). *La trampa de la integridad territorial*. Agenda Pública.
- Löwenheim, O., & Miller, S. J. (2017). The externalization of border controls: A critical view. *International Studies Perspectives*.
- Mariana Colotta, P. D. (2021). Relaciones internacionales, política exterior y diplomacia. *Manual de relaciones internacionales*. TeseoPress.
- Mesa-Pérez, C. U., & Poy, A. (2024). *Asilo y migración irregular marítima en las Islas Canarias*. *Migraciones*, 1–28.

- Mesnard, A., Savatic, F., Senne, J.-N., & Thiollet, H. (2024). Revolving doors: How externalization policies block refugees and deflect other migrants across migration routes. *Population and Development Review*, 50(3), 607–642.
- Missing Migrants Project. (2024). *Data on migrant fatalities*. International Organization for Migration.
- Mixed Migration Centre. (2024). *Risk Analysis Brief*. Recuperat el 10 de març de 2025.
- Moreno-Lax, V. (2017). *Accessing asylum in Europe: Extraterritorial border controls and refugee rights under EU law*. Oxford University Press.
- Moreno-Lax, V. (2017). *The Interdiction of Asylum Seekers at Sea: Law and (Mal)practice in Europe and Australia*. Kaldor Centre for International Refugee Law.
- Moreno-Lax, V., & Giuffré, M. (2019). *The rise of consensual containment: From 'contactless control' to 'contactless responsibility' for migratory flows*. In S. Juss (Ed.), *Research handbook on international refugee law* (pp. 81-108). Edward Elgar Publishing.
- Moreno-Lax, V., & Lemberg-Pedersen, M. (2019). *Border-induced displacement: The ethical and legal implications of distance-creation through externalization*. *Questions of International Law*, 56, 5-33.
- Nicolosi, S. F. (2024). *Externalisation of migration controls: A taxonomy of practices and their implications in international and European law*. *Netherlands International Law Review*, 71, 1–20.

- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2008). *Handbook on constructing composite indicators: Methodology and user guide*. OECD Publishing.
- Pallister-Wilkins, P. (2015). The humanitarian politics of European border policing: Frontex and border police in Evros. *International Political Sociology*, 9(1), 53–69.
- Pierce, S., Bolter, J., & Selee, A. (2018). US Immigration Policy Under Trump: Deep Changes and Lasting Impacts. *Migration Policy Institute*.
- RAC1. (2021, Maig 19). *Eduard Soler: “Segur que Espanya tirarà de la diplomàcia de reis”*. El món a RAC1.
- Regi, J. (2020). Las políticas de migración y asilo en la Unión Europea y sus problemas de aplicación en los Estados miembros. *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, 6(1), 57–77.
- Reuters. (2022, Abril 8). *Morocco, Spain patch up diplomatic feud after Spanish shift on Western Sahara*. Reuters.
- Rijpma, J. J. (2017). External migration and asylum management: Accountability for executive action outside EU-territory. *European Papers*, 2(2), 571–596.
- Saisana, M., Saltelli, A., & Tarantola, S. (2005). Uncertainty and sensitivity analysis techniques as tools for the quality assessment of composite indicators. *Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)*, 168(2), 307–323.

- Savatic, F., Thiollet, H., Mesnard, A., & Senne, J.-N. (2024). *Borders start with numbers: How migration data create 'fake illegals'*. International Migration Review.
- Reichardt, C. S. (2002). Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference [Revisió del llibre *Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference*, de W. R. Shadish, T. D. Cook, & D. T. Campbell]. *Social Service Review*, 76(3), 510–514.
- Statewatch. (2019). *Aid, border security and EU-Morocco cooperation on migration control*. Statewatch.
- Statewatch. (2013, Juny). *EU and Morocco establish Mobility Partnership*. Statewatch.
- Thakur, R. (2011). *The Responsibility to Protect and the Use of Force: Building Legitimacy for Humanitarian Intervention*. Palgrave Macmillan.
- The New Humanitarian. (2018). *Spain becomes main migrant entry point*. The New Humanitarian.
- Triandafyllidou, A. (2017). *Global governance from regional perspectives: A critical view*. Oxford University Press.
- United Nations High Commissioner for Refugees (ACNUR). (2022). *West and Central Mediterranean situation*. UNHCR Global Focus.
- United Nations High Commissioner for Refugees (ACNUR). (2025). *España: asilo y llegadas*. Portal de Datos Operacionales de ACNUR.

- Van Hear, N. (2004). *I went as far as my money would take me: Conflict, forced migration and class* (COMPAS Working Paper No. 06). Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford.
- Vargas, J. (2021, Juny 1). Morocco ‘weaponized’ migration to punish Spain. *The Washington Post*.
- Yin (2014). *Case Study Research Design and Methods* (5th ed., 282 pp.) [Book review]. *The Canadian Journal of Program Evaluation*, 30(1), 108–110.

7. ANNEXOS

Annex 1. Cronologia dels principals acords Espanya-Marroc (1992-2025)

Any	Instrument	Objecte / Contingut clau (traducció)
1992	Acord de readmissió, circulació i trànsit	Espanya pot retornar al Marroc immigrants de tercers països entrats irregularment, amb acceptació prèvia del Marroc ¹ .
2007	Acord de readmissió de menors no acompanyats	Eleva a acord la readmissió de menors marroquins, substituint un memoràndum anterior (2003); reforça la cooperació antitràfic i la “batalla contra la immigració il·legal” ² .
2010–12	Acord de Cooperació policial transfronterera (Madrid, 16 nov 2010)	Reforça l’intercanvi d’informació i operacions conjuntes (GUARDIA CIVIL–Gendarmeria) per combatre crim organitzat, tràfic i immigració ³ .

¹ Ley Orgánica 1/1992, de 21 de febrero, sobre Protección de la Seguridad Ciudadana. Boletín Oficial del Estado, núm. 46, de 22 de febrero de 1992

² Presidència del Govern d’Espanya. (2007, 6 de març). *RAN Hispano-Marroquí 2007: memoràndum de cooperació en emigració de menors no acompanyats*.

³ Boletín Oficial del Estado. (2012, 2 de març). *Convenio de cooperación policial transfronteriza entre España y el Reino de Marruecos* (BOE-A-2012-6365).

2019– 22	Conveni seguretat i immigració (Rabat, 13 feb 2019)	Cooperació en delinqüència, terrorisme, tràfic de persones i immigració irregular; intercanvi d'informació i suport operatiu ⁴ .
2023	Memoràndums migratoris RAN (febrer)	Dos memoràndums de lluita contra màfies migratòries; acords per instal·lar duanes a Ceuta/Melilla i reforçar vigilància ⁵ .

Nota. Font d'elaboració pròpia

⁴ El País. (2022, 7 d'abril). *El BOE publica un acuerdo con Marruecos sobre inmigración y terrorismo firmado en 2019.*

⁵ AP News. (2023, 2 de febrer). *Spain and Morocco sign new migration security accords.*

Annex 2. Arribades irregulars a Europa per ruta (2015–2023)

Any	Mediterrani Occidental (Espanya)	Ruta Atlàntica (Canàries)	Mediterrani Central (Itàlia)
2015	10 000 ¹	2 342 ¹	153 842 ¹
2016	22 000 ²	5 578 ²	181 436 ²
2017	21 000 ³	6 056 ³	118 962 ³
2018	55 000 ⁴	9 521 ⁴	23 485 ⁴
2019	29 000 ⁵	2 700 ⁵	20 100 ⁵
2020	32 000 ⁶	23 023 ⁶	16 300 ⁶
2021	17 114 ⁷	19 959 ⁷	18 500 ¹
2022	14 994 ⁸	35 500 ¹	103 846 ⁹
2023	17 000 ¹	39 910 ⁹	155 754 ⁹
2024	17 000 ¹	46 843 ¹⁰	65 000 ¹¹

Nota. Font d'elaboració pròpia amb xifres aproximades a partir de les dades de Frontex-FRAN Annual Risk Analysis Q4 i IOM-Mixed Migration Q4

Annex 3. Dades i càlculs de l'Índex de Risc Compost per Ruta (2019-2023)

Ruta	Mortalitat (μ/1.000)	Accés a asil (%)	Abusos (incidents/ 1.000)	I_1 mortalita t	I_2 asil	I_3 abusos	Risc (0–1) $(I_1+I_2+I_3)/$ 3	Nivell
Atlàntica (Canàries)	18.5	15	32	$(18.5-5)/13$.5=1.00	$(45-15)/30=1.$ 00	$(32-18)/14=1.$ 00	1.00	Alt
Occidental (Marroc– Espanya)	5.0	40	18	$(5.0-5)/13.$ 5=0,00	$(45-40)/30\approx 0.$ 17	$(18-18)/14=0.$ 00	0.06	Baix
Central (Líbia– Itàlia)	11.3	25	30	$(11.3-5)/13$.5 $\approx$ 0.47	$(45-25)/30=0.$ 67	$(30-18)/14\approx 0.$ 86	0.67	Alt

Nota. Font d'elaboració pròpia amb xifres mitjanes obtingudes a partir de les dades periòdiques de Frontex (2019–2023), IOM (2024) i informes d'ONG (2019–2023)

Annex 4. Relació entre concepcions teòriques i resultats empírics de l'anàlisi qualitativa

Teoria o concepte	Autoria	Aplicació al cas	Evidència empírica
Model push-pull i efecte desplaçament	Castles, de Haas i Miller (2014); Van Hear (2004)	El tancament de la ruta Ceuta-Melilla no redueix la migració, sinó que la desvia cap a rutes més perilloses.	Augment de morts a la ruta atlàntica: 956 el 2023 segons l'OIM; més de 5.000 en cinc mesos del 2024 segons Caminando Fronteras.
Estratègia de "creació de distància" (offshoring)	Moreno-Lax i Lemberg-Pedersen (2019)	Externalització del control fronterer per diluir responsabilitats en drets humans.	Finançament europeu a mecanismes d'externalització; manca de protocols de rescat; centres d'acollida saturats.
Legitimitat moral de les democràcies	Carens, J.H. (2013)	Prioritzar el control migratori per sobre de la protecció de vides erosiona la legitimitat moral dels estats.	Cas Hirsi Jamaa vs. Itàlia (2012): expulsió col·lectiva prohibida; violació dels articles 3 i 4 del Conveni Europeu de Drets Humans.

Nota. Font d'elaboració pròpia.